

İŞÇİ SAĞLIĞINDA ÖRGÜTLENME MODELİ OLARAK ORTAK SAĞLIK VE GÜVENLİK BİRİMLERİ

Dr. Levent KOŞAR

TTB/Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi Editörü

Karmaşık Süreçlere Yakından Bakmak

Doğa ve toplum maddi bir gerçek iken, insan da bu gerçeğe yabancı olmayan, gerçeği bilebilecek ve bu sayede değişim sağlayabilecek bir dinamizme sahiptir. Yeter ki, doğa ve toplumu yalın bir biçimde kavrayacak yöntemle, görüşe sahip olsun.

“Eğer gerçeği (doğayı ve toplumu) değiştirmek istiyorsak, onu tanımak gerekir... daha iyi bir yaşam için savaşımalarında, emekçilere yalnız bir tek bilimsel dünya anlayışı uygun düşebilir. Bu bilimsel anlayış, Marksist felsefedir, diyalektik materyalizmdir.” (1). Politzer’in ifade ettiği gibi; Doğa ve toplum yasaları ile olmazsa olmaz bir biçimde bunlara bağlı diğer hareketlilikleri değiştirme uğraşısı içinde olan insan; toplumu anlamak ve onu bilimsel olarak incelemek için diyalektik materyalizme ihtiyaç duyar.

Böyle bir bakış açısı içerisinden doğru bir değerlendirme yapmak gerekirse; İşçi sağlığı meselesindeki seviyenin de sadece iş kazaları ve meslek hastalıkları rakamlarının sonuçlarına bakarak açıklanamayacağı aşikardır. Ve “sonuçlar” üzerinden yapılacak bir değerlendirmenin “nedensellikler” ile diyalektiği koparılsa, sınıfsallıktan uzak teknik bir mesele ile uğraşma yanılığımıza düşeriz. Bu yanılığdan kurtulmak ve işçi sağlığı meselesini anlamak ve onu bilimsel olarak incelemek için aklımızı diyalektik materyalizme vermeliyiz.

Örneğin, diyalektik materyalizm bağlamında “iş kazası” kavramına nasıl yaklaşmamız gerektiğinin altını çizmek gerekirse: “İş kazası kavramı, işyerinde işçinin karşı karşıya kaldığı istenmeyen, beklenme-

yen, ihmalkarlık, dikkatsizlik ve şanssızlık sonucu meydana gelen olayları kapsar. İş kazasına ‘şanssızlık sonucu meydana gelme’ anlamı içkindir ve bu kavramda yeterince açık olmayan ise ‘şans’ın da toplumsal olarak üretilen, sınıfsal bir nitelik taşıdığıdır (Nichols, 1997). Diğer deyişle, ait olunan sınıf, üretim sürecindeki yerinizi belirlediği gibi iş kazasına maruz kalma ‘şans’ınızı da doğrudan belirler. Bu noktadan hareketle, bu çalışma öncelikle iş kazası ve işçi sağlığı kavramlarının kapitalist sistemde emek ve sermaye sınıflarının görece güçleri ve sermaye birikim rejimleri içinde anlaşılabilirliğini vurguluyor... Dolayısıyla, iş kazaları, iş kazalarının yoğunluğu ve işçi sağlığı, kapitalist çalışmanın ekonomi politikası, diğer bir deyişle, kapitalist sistemde sermaye birikim süreçleri ve emek ve sermaye sınıflarının güç dengeleri içerisinde açıklanabilir... İş kazası, endüstriyel psikologların ya da ekonomistlerin analizlerinde olduğu gibi, işçiyi çalıştığı işyerinde üretilen ve yeniden üretilen toplumsal ilişkilerden soyutlayarak anlayamaz.” (2).

Türkiye kapitalizminin geldiği aşamada işçi sağlığında örgütlenme modeli olarak Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri’ni (OSGB) tanımlaması ve örgütlenmeye geçmesi, sistemin emek-sermaye arasındaki çelişkisinde işçi sağlığı kulvarına düşen yansımasıdır. Nedenselliği emek-sermaye arasındaki çelişki iken sonucu OSGB’dir. Ve OSGB’ler sermayeye kendi geleceğini başkalarının (burada işyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı ve elbette ki işçilerden söz ediliyor) geleceği üzerinde denetim kurma gücü verirken, bu haliyle de bir iktidar biçimini oynar ve bir o kadar da iktidara öykünür.

Türkiye kapitalizminin ekonomi-politiği, devletin yapılanması...ve buna bağlı olarak toplumsal doku her kademede değişime uğrarken; “bu ‘karmaşık’ süreçte birçok çelişki vardır; bunlardan birisinin varlığı ya da gelişmesi, öteki çelişkilerin varlığını ve gelişmesini belirler ya da üzerinde etkili olur ki, işte bu, baş çelişkidir.”(3).

Sayırsız ve sonsuz çelişkileri ortaya çıkartan bu karmaşık süreçte belirleyen ya da etkileyen olan baş çelişkinin ortaya çıkartılması son derece önemliken, bu sürecin durağan olmadığını da bilelim. Ve bütün maddi varlıkların, sistemlerin çelişkileri karşılıklı bağlantı içinde bulunurken, bunların da birbirini etkilediği gerçeğinin ise hareketi oluşturduğunu Engels’ten doğru hatırlayalım: “Şeylere biraz yakından bakınca, bir çelişkinin, olumlu ve olumsuz gibi iki kutbunun, karşıt oldukları kadar ayrılmaz da olduklarını ve bütün anti-tez değerlerine karşın, karşılıklı olarak birbirlerine karıştıklarını; aynı biçimde, neden ve sonucun, ancak özel bir duruma uygulandıklarında gerçekliği bulunan kavramlar olduklarını, ama bu özel durumu, dünyanın bütünü ile genel bağlantısı içinde düşünmeye başladığımız andan başlayarak, bu kavramların, neden ve sonuçların sürekli olarak görev değiştirdikleri, şimdi ya da burada sonuç olanın, başka yerde ya da daha sonra neden, ve ‘vice versa’ durumuna geldiği, evrensel karşılıklı etki görünümü içinde birleştiklerini, birbirlerine dönüştüklerini de görürüz.” (4).

Alıntılarını yaptığımız görüşlerin “derin yasaları” tanımlamasına ve bunların hala yaşamakta olduğuna, Marx’ı değerlendiren yazısında Schumpeter işaret etmektedir: “Aklın ve muhayyilenin yarattığı esaslardan çoğu, bir yemek saati sonrası ile bir nesil arasında değişen bir zaman içinde her hangi bir iz bırakmadan yok olmaktadır. Buna rağmen bu esaslar arasından bazıları, kayboluş tehlikesi ile de karşılaştıkları halde, insanlığın kültürel hazinesinin belirsiz parçaları olarak değil, fakat herkesin görüp dokunabildiği, kendisine has görünüşleri, derin yasaları ile yeniden ortaya çıkmakta, yaşamaktadırlar... Büyüklüğü, yeniden hayata kavuşmak tarzında tanımlamanın bir iyi yönü daha vardır, bu büyüklüğü sevgimize ya da kinimize bağlı kalmadan ortaya çıkarmaktır.” (5).

İç Bağlantıların Bilimi İşığında Görebildiklerimiz

OSGB tartışmaları bir zamandır örgütümüz Türk Tabipleri Birliği’nin değişik yapılanmalarında ve ttb-işyeri hekimliği elektronik grup ortamlarında tartışılırken, Ankara Tabip Odası yayın organı olan Hekim Postası’nın 48’inci ve 49’uncu sayılarında İşçi Sağlığı ve İşyeri Hekimliği Komisyonu olarak görüşlerimizi kristalize eden yazımızı yayımlandı.

Ancak tartışmaların reellik üzerinden “hiddetlendiği” bir ortamda görüşlerimizi biraz daha detaylandırırken, yöntem ve görüşlerimizi de açık edelim istedik.

Yaslanacağımız yöntemi yazının üst paragraflarında alıntılarla işaret ederken, buradan çıkan hazımla OSGB meselesine bir yaklaşım olsun diye; tespitler ve çelişkiler...

- Devlet eliyle yapılan bir takım işlerin adı bir dönem “kamu yararı” olarak konuldu, dillendirildi, yazılıma geçti. Ekonomi-politiğin yasaları başta olmak üzere bu yasaların hareket ettirici gücü çerçevesinde; Tekil sermayenin güçsüzlüğü ve/veya karlı bir alan olarak görmediği nedenselliği üzerinden girmediği alanlara girmeye başlaması “özelleştirme”, “piyasalaştırma”, “ticarileştirme” kavramları ile ifade buldu. Sermaye ve devlet arasındaki organik diyalektik bağın analizinin yapılmadığı yerde, sermaye ve devleti birbirinden ayırarak değerlendirmeler yapıldı. “Sosyal devlet” gibi burjuva terminolojisinin içinden doğru yapılan tartışmalar alanı hegemonik etkisi içine alırken; Bu hegemonik etki altında, işçi sağlığı meselesinde Meslek Hastalıkları Hastaneleri, İSGÜM yapılanmaları “kamu kuruluşları/kamusal yarar” teorileriyle değerlendirildi. Bu yapılanmaların geliştirilmesi/yaygınlaştırılması işçi sağlığı meselesinde olmazsa olmaz önemde değerlendirildi. Çözümün sihirli iksiri olarak önem atfedildi.

İşyeri hekimliği istihdamı meselesinde; Sermayenin işliklerinde, “yarı-kamu statüsünde” diye dillendirilen tabip odaları “onayıyla” oluşan tekil işyeri hekimliği hizmet birimleri ve buralarda hizmet veren hekimlerin yaptığı iş “kamusallık” olarak lanse edildi. Aslında kapitalist sistem içerisinde işçi sağlığı hizmetleri hiçbir zaman “işçi sınıfının kolektif çıkarları temelindeki kamusal anlayış” ile veril-

mezken, “kapitalist kamuculuk” anlayışı “sosyal devlet” merceğinden geçirilerek “sosyalist kamuculuk(muş)” gibi algı kırılması ile yansıtıldı, tepkiler yumuşatıldı. Bu konudaki açılım için, Dergimizin ön sayfalarında yer alan, Gültekin AKARCA’nın “Sermayenin Yerine Düşünmek” ve Mustafa DURMUŞ’un “Yeniden Kamusalılık! Kamusalılığı Yeniden Tanımlamak Ya Da Yerine Devrimci Bir Seçenek Koymak?” yazılarının irdelenmesi kaçınılmaz bir ihtiyaçtır.

Ancak, OSGB tartışmalarımızı indükmeden önce bir alıntıyla yol almak istedik: “Burjuva siyaset adamlarının devletle ilgili değişmez öğretisi, tamamıyla burjuva devletin, kamu yararına hizmet ettiği görüşüne dayanır. Bununla birlikte, tarihsel deneyim, bu teoriyi sert bir şekilde yalanlar... Demek ki, arkasına sığınılan ‘kamu yararı’, pratikte, proletaryanın ve geniş halk tabakalarının çıkarını içine almaz. Bu ‘kamu yararı’nın sınıf sınırları vardır.” (6).

• Devletin yeniden yapılanması, ekonominin yeniden yapılanmasına uygun/paralel olarak giderken, işçi sağlığı alanı da yeniden yapılandırmadan nasibini aldı ve yeniden yapılanmanın geldiği aşama olarak (ekonomi-politiğin yasaları gereği) üst yapıda düzenleyici olan yeni mevzuat ile birlikte OSGB’ler tanımlandı.

Bir dönem tekil işyeri hekimi ve/veya iş güvenliği uzmanı olarak çalışanların sözleşmeleri OSGB dolayımından geçirildiğinde, verilen tepkiler bir yanı sıra da OSGB’lerde çalışan ve/veya çalışacak olanların özgül ilişkileri olarak kristalize oldu.

Tekil işyeri hekimliği ve/veya iş güvenliği uzmanı hizmet örgütlenmesinden “ara kademe yaratığı-taşeron OSGB” yapılanmasına geçmeye başlanınca, tartışmalar ekonomi-politiğin yasaları ile değil, en iyi söylemle “etik değerler” ve diğer taraftan da “piyasaya savrulanların dili” üzerinden “kışkırtılmaya” başlandı. Piyasaya savrulanların dilini, “sermaye aklıyla konuşmak” olarak bir tarafa bırakırsak; etik yaklaşımları ise bir alıntıyla anlamlandırmaya çalışalım: Marx’ın “... toplumun ekonomik yapısı, hukuksal ve siyasal üstyapının gerçek temelidir... üretim tarzı, toplumsal, siyasal ve genel olarak entelektüel yaşamın niteliğini belirler” (7) ifadesinden ve Engels’in Feuerbach’ın etik kavramını “bütün çağlara, bütün halklara ve bütün koşullara uyacak biçimde” düzenlediği ve “tam da bu nedenden ötürü hiçbir zaman ve hiçbir yerde uygulanabilir ol-

madığı”(8) eleştirisinden hareket ediyoruz.

Böylelikle etiğin değişik ekonomik (alt) yapılara uygun değişiklikler gösterdiğini kabul ederek; Etik tartışmaların, hak ettiği boyutun ötesinde işyeri hekimleri üzerinden yapılmasından ziyade, “kapitalist üretim ilişkileri ve etik” eksenine kaydırılmasının daha doğru olacağı kanısındayız. Ve kapitalizmde sermayedar için (ister küçük, isterse büyük sermayedar olsun) kar olmazsa olmaz ise, sorunun da burada çıktığını Harun Tepe “Çalışma İlişkileri ve Etik” makalesinde vurguluyor: “Sorun işletmenin kazanç, daha çok kazanma hedefinin gerçekleştirilmesinde başvurulan yollar ile bunun işletme çalışanlarına getirdikleri konusunda ortaya çıkmaktadır. Ne pahasına kazanç?.. İşletmenin diğer kaynakları arasında sayılan ve pek de uygun olmayan bir biçimde ‘insan kaynakları’ diye isimlendirilen çalışanlar bu durumdan ne kadar etkilenebilirler? Kazanç mı, çalışanlar mı işletme için önceliklidir? Kar ve insanlık ya da etik değerler birlikte korunabilir mi?.. Avusturyalı eleştirmen Karl Kraus bir öğrencisinin kendisine yönelttiği, ‘Ekonomi etiği nasıl öğrenir?’ sorusuna (biraz ironili bir biçimde) ‘bu öğrenilemez, insan bunlardan birini seçmeli’ diye yanıtlamış...Kişilerin söz konusu olduğu, kişilerin yalnızca araç olarak kullanıldığı ya da kişilerde insan olmanın korunmadığı ya da harcandığı durumlarda, ister hukuksal bir sorun ortaya çıksın ister çıkmasın, mutlaka bir etik sorunla karşı karşıyayız demektir. Bu nedenle işçi-işveren ilişkilerinde hukuka uygun davranılmış olması, her tek durumda etik davranıldığı anlamına gelmez. Başka bir ifadeyle hukuka uygun olan etik olmayabilir.” (9).

Bir takım arkadaşların ve anlayışların yaptığı gibi; eğer mücadelenin çubuğunu işyeri hekimlerinin etik değerleri tartışmasına bükseksek, daha da ilerisine geçip emek-sermaye arasındaki uzlaşmaz gelişimde “sermayenin kar-daha fazla kar ve etik değerler” tartışmasına doğru çevirsek diyoruz... Çünkü; toplumun ekonomik yapısı, hukuksal ve etik üst yapının gerçek temelidir. Etik bir hukuktur. Ve “Hukuk, ilişkilerin dolayımına uğramasıdır... hukuk ilişkiyi yaratmaz, ilişki hukuku doğurur. Bu nedenle evrensel, mutlak norm arayışı anlamlı ilişkilerin sonsuzlaştırılması özleminden başka bir anlama gelmez... Ancak hala dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Sınıf savaşımı hangi hal ve biçimde

hukuk alanında sonuç üretirse üretsin, üretim ilişkileri değişmediği ya da hukuk alanında süren savaşımının sonuçları üretim ilişkileri ile uyum sağlamadığı sürece, hukukun ilişkiler üzerinde etkisi sınırlı kalacaktır... Üretim ilişkileri değişmediği sürece, o ilişkilerin kendisinden türeyen ve ilişkinin yeniden üretiminden başka bir anlama gelmeyen hukuk da değişmez.”(10).

- Emek-sermaye arasındaki çelişki, artı-değer sömürsünün işçinin bedenini hedef aldığı kaçınılmaz noktada temel uzlaşmaz çelişki olarak varlığını korurken, yeni işçi sağlığı örgütlenme modelinde farklı farklı çelişik yönler oluştu. Temel çelişki, uzlaşmaz çelişki, birincil ve ikincil (ya da tali) çelişki, başat çelişki gibi kavramları bulduğumuz işçi sağlığı alanından doğru tanımlamak ve tüm bu çelişiklerin çözümü doğrultusunda yapılacak hamlelerin temel çelişkiye hizmet edecek tarzda yapılanmasına yol göstermek tarihsel bir görev olarak önümüzde durmaktadır.

- “Büyük işveren/ büyük sermayedar” çalıştırdığı işçinin sağlık hizmetini OSGB’den yani “küçük işveren/küçük sermayedar” dan alırken, OSGB de hizmet verecek olan işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanını kendi bünyesinde istihdam etti. “Büyük sermayedar” OSGB’nin işvereni durumuna geçerken, “küçük sermayedar” olan OSGB ise işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanının işvereni durumuna geçti.

Güncel tarihsel dönemde “büyük sermayedar” ile “küçük sermayedar” arasında özgül-özdeş çelişki (sermayeler arasındaki çelişki) yaşanırken, aynı zamanda “küçük sermayedar” olan OSGB ile işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı arasında da evrensel özgül-özdeş çelişki (emek-sermaye arasındaki çelişki) yaşanmaya başlandı.

Mevcut verili durumda “sermaye” niteliğinde olan “küçük ve büyük işveren”in işçi durumunda olan işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanıyla tarihsel-sınıfsal bir çelişkisi varken, aynı zamanda da tekil işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı olarak işçi statüsünde tanımlananlarla yine OSGB dolayımı üzerinden çalışan ve işçi statüsünde olan işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı arasında da çelişki ortaya çıktı.

- Bu tarihsellikte OSGB dolayımından doğru çalışan işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı tekil olarak çalışan meslektaşlarının varlığı karşısında konumlanırken, tekil olarak çalışanlar ise OSGB’de

çalışanların rakibi konumuna ge(tiri)ldi ve tersi de doğrudur. Bu durum, ekonomi-politiğin nesnel yasaları gereği, sınıfsal konumları aynı olan meslektaşları “bir birine rağmen” hale getirdi.

Politik ekonominin yasaları bizim irademizden bağımsız gerçekleşen süreçlerin yasalarını yansıtan nesnel yasalar iken, bu yasaları üretim ilişkileri içinde değiştirmek, yok saymak mümkün değildir. Ancak, keşfetmek, tanımak, araştırmak, onları toplum yararına kullanabilmek ise mümkündür. Ve bilelim ki; yeni koşullar sonucunda güçlerini yitiren yasalar ise insan iradesiyle yaratılamayan yeni ekonomik koşullar temelinde oluşan yeni yasalara yol vermek adına sahneden çekilirler. Yasaların etkilerinin önüne geçilemez olduğu, toplumun bunlar karşısında çaresiz olduğu söylemleri de bir o kadar eksik olup, bu durumun ise yasaları fetiş haline getirmek, yasaların kölesi haline gelmek olduğu da bilinmelidir. Bu durumu volantarizm ile determinizm diyalektiği bağlamında kavrarsak, “saf iradeci” ve/veya “saf kendiliğindenci” bir tutum alışı savunulmasından kurtulurken, sorunu başka yerde tanımlamak, “şeyleri olmadığı yerde aramak” yanlışlığından da uzak durmuş oluruz.

“Kim bu genel kuralı yadsırsa, aslında bilimi yadsımış olur, ama kim bilimi yadsırsa, böylece her türlü öngörü olanağını da yadsımış olur, dolayısıyla ekonomi-politik-sosyal yaşamı yönetme olanağını yadsımış olur.”(11).

Evet, sınıfsal konumları aynı yerde tanımlanan tekil işyeri hekimleri/iş güvenliği uzmanları ile OSGB üzerinden işyeri hekimliği/iş güvenliği uzmanlığı yapan meslektaşları politik ekonominin yasaları bu gün itibarıyla istihdam biçimleri üzerinden karşı karşıya getirdi. Ancak bizler, sınıfsal çıkarları ortak olanları istihdam biçimlerine bakarak yargılamak yerine, çelişkiyi emek-sermaye boyutuna taşırsak; “şeyleri olmadığı yerde aramak” yanlışlığından ve yasaların kölesi olmaktan kurtulmuş ve çaresiz gibi görüldüğümüz yerden doğru güç toplayarak çıkış imkanını da yakalamış oluruz.

- Piyasa rekabeti içerisinde alandaki OSGB’lerin birbiriyle kapışması ise bu “küçük sermayedar”ların çelişkisi olarak varlığını ortaya koydu.

OSGB’lerin kurucusu olan bir kısım işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı, yani “küçük sermayedar”ların bir kısmı (ki bu “küçük sermayedar” diye

ifadelendirdiğimiz işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanları aynı zamanda kendileri de çalışan konumunda) piyasa rekabeti sırasında, “küçük işveren” kimliğinden düşebilir ve bir başka OSGB’nin çalışanı haline gelebilir, ki gelecektir de... Evet! Durağan olmayan süreçteki çelişki yönleri değişirken, sürecin ve süreç içerisindeki ‘şeylerin’ niteliği de buna bağlı olarak değişir. “Bir şey, kendisini, niteliğine, içinde bulunduğu koşullara uygun olarak ve çeşitli sıçramalarla başka bir şeye dönüştürür.” (12).

“Küçük işveren” kimliğinden düşmemek için, işçi sağlığı hizmetlerinin serbest piyasaya teslim edildiği rekabet ortamında bir OSGB’nin diğer bir OSGB ile rekabeti aynı zamanda kendi bünyesinde çalıştırdığı işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanının çalışma koşulları ve özlük haklarına olumsuz yansıtacağı gibi, işçi sağlığı hizmetlerinin seviyesi de bu rekabetten kaçınılmaz bir şekilde etkilenecek ve içi boşaltılacaktır. Bu anaför ortamında “emeğin rekabete feda edileceğini” ise Onur Bakır’ın sözleriyle ifade edelim: “...sermayenin rekabet gücü söylemine sığınarak yaşama geçirdiği ve hükümetlerin de göz yumduğu emek piyasalarındaki hukuka aykırı uygulamaların, ikinci bir hukuksuzluk yaratarak... Hukukun sınıflar üstü olmadığı göz önüne alındığında hukukun ‘rekabet’ vurgusu eşliğinde işçi sınıfının aleyhine, sermayenin lehine ihlal edilmesi ve hukukun rekabete feda edilmesi anlaşılabilir. Ancak yine de temel bir soru yanıt beklemektedir: ‘Emek rekabete feda mı olsun?’” (13).

Ve bu “rekabet ortamında” işçi sağlığının içi boşaltılırken; işyeri hekimleri ve iş güvenliği uzmanları da bir birinin rakipleri haline getirilmek istenmektedir. Öyle değil midir ki; Tartışmalar işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanı ücretleri ve çalışma saatleri üzerinden yapılmaya başlanmıştır. Buradan yola çıkarak “hayatla bağdaşır bir ücret ve çalışma saatlerini içeren sözleşmeler”den bahsedilmektedir. “Hayatla bağdaşır” ifadesinin altını biraz kazıdığımızda ise; ortaya çıkanın, “sermayenin aklıyla düşünmek” ve onun dilini kullanmaktan başka bir anlama gelmediğini görürüz.

Bu rekabet ortamında “hayatla bağdaşan” başka bir şey daha var: İşçilerin işe giriş ve periyodik muayenesine talip olan OSGB’ler işyeri hekimlerini piyasanın vahşi rekabet ortamında hizmete sunarken, bu hizmetin karşılığı paraya tahvil edilirken değişik

rakamlar üzerinden faturalar kesilmektedir. İşe giriş muayeneleri, periyodik muayeneler piyasada 20-30-40 TL. üzerinden “değer” bulurken, iş güvenliği uzmanlarının işyerlerindeki risk analizleri de aynı uygulamaya tabidir. Ve OSGB’ler arabalarıyla tüten fabrika bacası aramakta ve/veya Çalışma Bakanlığı’nun ilgililerinden işyeri adresleri temin etmekte, Eskişehir TÜLOMSAŞ’da, Bursa TKİ... de gördüğümüz gibi işyerleri de ihale usulü (“açık eksiltme usulü rekabet”) ile işyeri hekimi istihdam pazarı oluşturmaktadır. İş güvenliği uzmanı istihdamı ise daha önceleri piyasadaydı!!!

Yalın bir biçimde anlaşılacağı gibi: “...rekabet kılıfının altındaki bu uygulamaların bedelini işçi sınıfı (ki işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanlarının sınıfsal aidiyeti de işçidir-bizim alıntıya ilavemizdir-) ödemektedir. Bir başka deyişle, işçi sınıfı da rekabete feda edilmektedir. Sermayenin ‘rekabet oyununun kurallarına’ uymamasının kendi sorunu olduğu söylenebilir, ancak işçi sınıfının bu danışıklı dövüşe kurban edilmesi kabul edilemez. Bu durum tersine çevrilmesi ise öncelikle bu durumun görünür kılınması, toplumun genelinde tartışmaya açılması, hükümet ve sermaye çevrelerinin teşhir edilmesi, sendikaların sermaye örgütlerinin rekabet söylemine ortak olmaktan vazgeçmesi, en önemlisi de mevcut hakların ihlal edilmesinin önüne geçilmesi ve yürürlükteki düzenlemelerin emekçi sınıflar lehine geliştirilmesi için sendikaların, meslek örgütlerinin ortak hareket etmesi gerekmektedir.”(13).

• Sağlıkta Dönüşüm Projesi gereği birinci basamak örgütlenme modeli olan Aile Hekimliği ve Toplum Sağlığı Merkezleri’nden (TSM) TSM’nin de işçi sağlığı alanına “işe giriş muayeneleri ve periyodik muayeneler” üzerinden adım atmasına mevzuat yol verirken, devletin birinci basamak sağlık hizmet modeli TSM’nin yine birinci basamak işçi sağlığı hizmet modeli örgütlenmesi olan “taşeron OSGB”ler ile piyasada yarıştığını/kapıştığını görürüz.

Bu yarışma ve kapışmaya rağmen: “Tekil sermayeler devlet tekelinden arta kalan alanda faaliyet göstermezler, tam tersine devlet tekil sermayelerin kapsayamadığı sermaye faaliyet alanlarını onların ihtiyaçları doğrultusunda doldurur... Her ne kadar devlet kimi üretim süreçlerinde şu veya bu düzeyde rol alır görünse bile, bu durum ona sermaye niteliği

kazandırmaz.” (10) iken; OSGB’ler ile TSM’lerin işçi sağlığı hizmetlerinde çelişkili görünmeleri aslında işçi sağlığı hizmet modeli olan OSGB yapılanmasının bütününe/sistemine hizmet etmektedir. Bu nedenle, OSGB’lere tekil şirket bazında karşı durmanın bir anlam ifade ettiğini, ancak bu karşı duruşun sistemsal bir işçi sağlığı hizmet modeli olan OSGB’ye evrilmediği sürece etkinlik alanının çok daha sınırlı olacağı da bir gerçektir.

Ve “kamu” ile “özel” şekilsel ayrımının piyasa kavramı içinde (kapitalist üretim ilişkileri anlamında) nasıl da iç içe geçtiğini, devlet-sermaye birleşikliği ve gizlenmek istenen organik bağına da görüyoruz. Ancak, bu bağlamda OSGB tekil şirketi ile TSM çelişkisi, genel işçi sağlığı hizmet modeli üzerinden değerlendirilirse; “uzlaşır bir çelişkidir.”

Daha Üst Düzeyde İnceleme ve Mücadele İçin Bir Teşvik

Tespitler ve çelişkileri uzatabiliriz. Bu haliyle ve/veya eklentilerle uzatılabilecek çelişkiler manzumesinin her birinin kendi içinde yaşadığı gibi birbirleriyle de çelişki yaşadıkları ve yaşayacakları ise bilimsellik gereğidir. Çünkü; “Yalın bir süreçte yalnız bir çift karşıt vardır: Oysa karmaşık bir süreçte bir çiftten çok daha fazladır. Bu karşıt çiftler de ayrıca birbirleriyle çelişiktir... Bütün karşıt öğeler böyledir. Belirli koşullar nedeniyle, bunlar, bir yandan birbirlerine karşıt, öte yandan birbirlerine bağlı, iç içe ve içten bağlıdır. İşte buna özdeşlik diyoruz... Nasıl özdeş olabilirler? Birbirlerinin karşılıklı var oluş koşulları oldukları için... İki karşıt yanın varlıklarının devamı için birbirlerine bağlı oluşları ile iş bitmez; asıl önemlisi, bu şeylerin birbirlerine dönüşmeleridir. Yani bir şeydeki iki çelişik yönün her biri, belirli koşullar nedeniyle, kendi karşıtlarına dönüşmek eğilimi taşır. Bu, çelişkinin özdeşliğinin ikinci anlamıdır... karşıtlar arasında bir bağ, bir özdeşlik olmasa, böyle bir değişiklik nasıl olabilir?... Bütün çelişik şeyler birbirlerine içten bağlıdır ve bunlar, belirli koşullar altında, bir varlıkta, yalnızca bir arada bulunmazlar, aynı zamanda, belirli koşullar altında birbirlerine dönüşürler... Nesnel şeylerdeki çelişik yönlerin birliği ya da özdeşliği ölü ve katı olmayıp, yaşayan, koşullara bağlı, değişebilir, geçici bağımlı bir durumdur... bu durum, marksizmin materyalist diyalektik dünya görüşüdür. Yal-

nızca metafizikçiler, karşıtları birbirine dönüşebilen, yaşayan, koşullara bağlı, değişebilir şeyler olarak görmeyip, ölü, katı şeyler olarak görürler.”(14).

İşte bu verili durumda bizim neyi alıp soyutlama düzleminde tartışacağımız/geliştireceğimiz ise işçi sağlığı ve işyeri hekimliği meselesinde politik mücadelemize yön verecektir.

Her bir yanı bir yerden doğru çekiştirilen bu çelişkili durumun işçi sağlığı meselesini nasıl etkileyeceğine doğru yapacağımız yaklaşım/analiz işin esasını oluştururken, her bir tartışmacı ise kendinden doğru bir değerlendirme sınırına takılı kalmadan edemiyor: “OSGB’ler mesleki etik çerçeveden değil, ticareti belirleyen ana damar neyse oradan meseleye bakacaklar. Hekimler... az iş çok maaş yerine çok iş az maaş döneminin gelmesi karşısında şaşkınlar. Yeni başlayan bir süreç, herkes hadi bizde bir OSGB kuralım, burada çok iş var abi mantığıyla müteşebbis bir ruhun esaretine kapılabilir. Piyasa kendi beklentilerine göre yeni organizasyonların oluşmasına her zaman gebedir, yükselenler ve batanlar olacak.” (Baripoğlu Ö.); “Ayrıca para kazanmak adil ve kurallara ahlaki değerlere uyarak yapıldığı sürece ayıp bir şey değildir sanırım... Bence işyeri hekimleri olarak hep yan ve kolay gelir olarak görülen bir işi daha kurumsal ve ciddi şartları yerine getirerek yapmak konusunda bir sıkıntı olduğunu düşünüyorum açıkçası. Hekim arkadaşlar bu konuda OSGB’lerden daha çok suçlu bence...OSGB’leri atıp tutan arkadaşlar lütfen kendinize gelin. Madem devir OSGB devri buyurun kurun sizlerde... Ticari bir teşebbüs kurmuş insanlar yaptıkları işi pazarlamaya çalışıyorlar... teşhir etmek lafı gayri ahlaki... teşhir ne demek ne haddinize. Hukuki olarak bile altından kalkamazsınız bunun demedi demeyin. Bu işler öyle ucuz işler değil... Suç varsa hukuk yoluna başvurursunuz cezasını Yüce Türk Adaleti verir. Yeter artık herkes bir kendine gelsin haddini bilsin...”(Bengi S.); “Üzülerek belirtmeliyim ki, sorun ücret sorunu değil hekim emeğinin ve sağlığın ihale ile alınır satılır bir meta haline getirilmesidir... OSGB’lerin temel amacı zaten hekim emeğinin ucuzlaştırılmasıdır ve 2002 yılında TİSK’in yapmış olduğu ‘İşyeri hekimliğinde sorunlar ve çözüm önerileri’ panelinde işverenlerin önerdiği modeldir. OSGB kuran arkadaşlar artık emekçi konumdan vasıflı işçi çalıştıran patron konumuna geliyorlar ve para o kadar tatlı geliyor ki

kanlarının son damlasına kadar sistemi savunur haldeler...” (Yüceer N. T.). Ancak, alıntılardan da anlaşılacağı gibi; işçi sağlığı sorunsalının uygulama/örgütlenme modeli farklılaşırken, yeni çelişkilerin yarattığı ortamda tartışmalar bir uçtan diğer uca salınım gösterirken, temel sorunsalın kendisinde bir değişiklik meydana gelmemektedir.

Kamusal tartışmalarını hareket ettirecek yazılımlar Dergimizin ön sayfalarında okuyucuyla paylaşılırken; Biz buradan doğru aldığımız yaklaşımlarla işçi sağlığı ve işyeri hekimliği meselesini OSGB bağlamında tartışmaya açmış olduk. Ancak, sınıflar arasındaki genel sömürü ilişkisini özel vakalarda somutlaştıran kurumun piyasa değil şirket olduğunun bilincinde olsak da, değerlendirmelerimizi sadece OSGB şirketleri üzerine sıkıştırmak da istemiyoruz. Çünkü, Marksist bakış açısı bizi en nihayetinde; üretim ilişkileri temelinde hangi çalışma koşullarında ve nasıl bir ücret karşılığında ne kadar emek harcadığı sorularına götürür. Bu soruları yanıtlamak için ise şirket kurumu yetersiz kalır. Şirket içi bir konu denilerek tüketilemeyecek kadar geniş bir zeminde iktidarın boy gösterdiği, çelişkilerin daha bir boyutlu yaşandığı alana girmek ve buradan doğru mücadeleyi örgütlemek gerekirken; iktidar ve mücadelenin kapitalizme özgü olmadığını, ancak iktidar mücadelesinin ücretli emek üzerinden bağının ise kapitalizme özgü olduğunu biliyoruz.

“Piyasa başarısızlığı” tezleri yerine “hükümetin/devletin başarısızlığı” tezlerinin entelektüel kaynağını oluşturan Chicago ve Virginia politeknik okullarından farklı olarak; kapitalist düzenle bütünleşmeden, onunla müzakere ve mücadele ederek ayrık durmayı, devlet/hükümet ile olduğu kadar piyasa/pazar ile de mesafemizi korumayı gelenek olarak sahipleniyoruz. Ve piyasa; Toplumsal olguları anlamak için her daim kullanılabilir bir prizma iken, piyasa aracılığıyla kurulan ilişkilerin dışında kalan etkileşimleri toparlamak ise bizlere güç toplamada hizmet edecektir.

Ancak bu güç toplama işinde; her bir disiplinin/yapılanmanın/dinamiklerin içe dönük kendi geleneginin olduğunu ve bir sentez getirme arzusunun tam olarak gerçekleşmediğini de görmekteyiz. İlişkilerde güvenin oluşturulması ve bu güvenin kullanılması olmazsa olmaz denli önemliken; İşçi sağlığını çevreleyen çoklu unsurların bir araya gel-

mesini sağlayacak olanın ise, yatay yaklaşım ilişkilerinden çok dikey bir yaklaşıma geçmek olduğunu ifade edebiliriz. Zira dikey yaklaşım, toplumsal süreçlerde yapıları ve ilişkileri çoğaltarak hareket ettiricidir. Yapısal olarak ayrışık olanların içsel yapılanmalarını ve işlevlerini koruma adına yatay-parallel ilişkiler tanımlamaları ise soğurma ve cansız sonuçlar doğurmanın ötesine gidememektedir.

Bir diğer yanda da işçi sağlığı meselesinin içinde “nesnel olarak var olanların” ilgisizliklerini görmekteyiz: Bunun ise, günümüz politikalarının aldığı bir biçimin sonucu olduğunu ifade edebiliriz.

Roza Luxemburg’un sözüyle ifade etmek gerekirse; Yazımızı, “Daha üst düzeyde inceleme, daha ileri aşamada bilimsel araştırma ve gerçeği bulma yönünde daha çok mücadele için bir teşvik kaynağı olarak değerlendirmek lazım.”...

Kaynaklar

1. Politzer G., Felsefenin Temel İlkeleri (Çeviren: Erdost M.), Sol Yayınları, 2010;34.
2. Özdemir G. Y., “Küreselleşme ve İşçi Sağlığı, Çalışmanın Ekonomi Politikası Üzerine Notlar”, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Sayı:6, Sayfa:2-5.
3. Çetung M., Teori ve Pratik (Çeviren: Solukçu N.), Sol Yayınları, 2005;47.
4. Engels F., Anti-Dühring (Çeviren: Somer K.), Sol Yayınları, 2010;66.
5. Üşür İ., “Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları”, Praksis, 2011;10:211-238.
6. Politzer G., Felsefenin Temel İlkeleri (Çeviren: Erdost M.), Sol Yayınları, 2010;447-448.
7. Marx K., Ekonomi Politikasının Eleştirisine Katkı (Çeviren: Belli S.), Sol Yayınları, 1970;22-24.
8. Engels F., Feuerbach Üzerine Tezler ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu (Çeviren: Burhan N.), Sol Yayınları, 1968.
9. Tepe H., “Çalışma İlişkileri ve Etik”, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 2003;16:2-6.
10. Akarca G., “Sermayenin Yerine Düşünmek”, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 2012;45-46:16-33.
11. Stalin J. V., “SSCB’de Sosyalizmin Ekonomik Problemleri”, <http://kutuphane.halkcephesi.net/Stalin/sosyalizmde%20ekonomik%20sorunlar/index.htm> Erişim tarihi:01.05.2011.
12. Çetung M., Teori ve Pratik (Çeviren: Solukçu N.), Sol Yayınları, 2005;50.
13. Bakır O., “Küresel Rekabet, Haksız Rekabet ve Emek Piyasaları Emek Rekabete Feda Mı Olsun?”, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 2006;26:25-29.
14. Çetung M., Teori ve Pratik (Çeviren: Solukçu N.), Sol Yayınları, 2005;53-57.●